

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ภาพยนตร์ไทยกับการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งวิเคราะห์องค์ประกอบสองด้านในกระบวนการสื่อสาร คือ ตัวบทภาพยนตร์ (textual analysis) และผู้รับสารชาวใต้โดยกำเนิด (audience analysis) โดยในส่วนของตัวบทนั้นผู้วิจัยเก็บรวบรวม 2 วิธี กล่าวคือ วิธีแรก เก็บรวบรวมข้อมูลจากสื่อวีดิทัศน์ วิธีที่สอง คือ เก็บรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นเนื้อเรื่องย่อ บทความ บทวิจารณ์ทั้งจากนิตยสาร หนังสือพิมพ์ หรืออินเทอร์เน็ต เป็นต้น สำหรับผู้รับสารชาวใต้โดยกำเนิด ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (depth interview) โดยผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) แนวคิดการเล่าเรื่องของภาพยนตร์ (Film Narration) และแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) เป็นเกณฑ์การวิเคราะห์การเข้ารหัสและถอดรหัสความหมายในการประกอบสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ในภาพยนตร์ เพื่อตอบคำถามว่า ภาพยนตร์ไทยประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ได้อย่างไร และผู้รับสารชาวใต้โดยกำเนิดถอดรหัสความหมายนั้นออกมาในรูปแบบใด

สรุปผลการวิจัย

ภาพยนตร์เรื่อง “เพื่อนสนิท”

1. ภูมิหลังภาพยนตร์

“เพื่อนสนิท” ภาพยนตร์ที่สร้างจากจุดยืนคนนอกพื้นที่ภาคใต้ เป็นภาพยนตร์แนวโรแมนติกคอมเมดี้ที่ดัดแปลงจากหนังสือสารคดีท่องเที่ยว “กล่องไปรษณีย์สีแดง” และวรรณกรรมเยาวชน “เจ้าชายน้อย” และเป็นผลงานการกำกับของคมกฤษ ตรีวิมล

2. วิเคราะห์ตัวบทตามแนวคิดการเล่าเรื่องของภาพยนตร์:

“เพื่อนสนิท” ใช้เทคนิคการเล่าเรื่องแบบสลับไปมาระหว่างอดีตกับปัจจุบัน โดยใช้มุมมองการเล่าเรื่องของคนนอกพื้นที่ภาคใต้ คือ “ไชย้อย” คนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ที่ได้เดินทางสู่ภาคใต้เพื่อรักษาแผลใจจาก “ดากานดา” เพื่อนสนิท อาจกล่าวได้ว่า “ไชย้อย” เข้ามาในพื้นที่ภาคใต้เพื่อเรียนรู้และเข้าใจตนเอง หากทว่าไม่ได้สัมผัสหรือเรียนรู้คนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ดังนั้น แก่นเรื่องและความขัดแย้งหลักจึงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความรัก โดยอีกด้านหนึ่งก็นำเสนอความขัดแย้งรอง คือ ความขัดแย้งระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทภาคใต้

สำหรับตัวละครแบ่งเป็นตัวละครที่เป็นตัวแทนของคนภาคใต้ คนนอกพื้นที่ภาคใต้ และคนนอกพื้นที่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนภาคใต้ โดยตัวละครที่เป็นตัวแทนของคนภาคใต้ก็จะมีลักษณะทางกายภาพและบุคลิกลักษณะที่เป็นภาพสรุปเหมารวม (stereotyping) ตามการรับรู้ของคนส่วนใหญ่ในสังคม คือ คนภาคใต้มีผิวดำคล้ำ ดวงตากกลมโต และหน้าตาคมคาย ส่วนบุคลิกลักษณะ คือ มีน้ำใจ รักพวกพ้อง เปิดเผย พูดจาตรงไปตรงมา

นอกจากนั้น “เพื่อนสนิท” ใช้ฉากที่เป็นธรรมชาติ ฉากที่เป็นการดำเนินชีวิตของตัวละคร หรือฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ซึ่งมีลักษณะของการเปรียบเทียบพื้นที่ภาคใต้กับพื้นที่อื่นโดยที่ภาคใต้ยังมีลักษณะค่อนข้างด้อยกว่า

3. กลวิธีในการประกอบสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้

3.1 การสร้างความสัมพันธ์แบบขั้วตรงข้าม (binary opposition)

“เพื่อนสนิท” ใช้กลวิธีการสร้างความสัมพันธ์แบบขั้วตรงข้ามของตัวละครและฉาก โดยการเปรียบเทียบ เพื่อแสดงให้เห็นว่าสังคมเมืองและคนนอกพื้นที่ดูดีและมีอำนาจเหนือกว่าคนภาคใต้

3.2 การสร้างภาพสรุปเหมารวม (stereotyping)

ภาพสรุปเหมารวม คือ การที่ผู้มีอำนาจมากให้คำนิยามแก่ผู้มีอำนาจน้อยที่ด้อยบางส่วนของความเป็นจริงว่าด้วยภาคใต้แล้วนำมาสร้างเป็นกฎทั่วไป (generalization) ซึ่งภาพยนตร์เรื่องนี้มีการสร้างภาพสรุปเหมารวมทั้งด้านตัวละคร ที่ถูกให้คำนิยามตามการรับรู้ของคนในสังคมทั่วไปทั้งลักษณะทางกายภาพและบุคลิกลักษณะ การใช้ภาษาที่ถูกมองเป็นเรื่องตลกขบขัน และฉากที่ยังคงไม่เจริญเทียบเท่ากับเมือง

3.3 การกำหนดจุดยืนของผู้เล่าเรื่อง

เนื่องจากจุดยืนของผู้เล่าเป็นคนนอกพื้นที่ภาคใต้ ทำให้การมองภาคใต้มีลักษณะทั้งรักทั้งชัง (love-hate complex) คือ การที่ “ไผ่ย่อย” มองว่าตนเองมีความสุข และรู้สึกผ่อนคลายที่ได้เข้ามาในพื้นที่แห่งนี้ หากแต่ก็ยังคงอยากใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเมืองมากกว่า

4. การเข้ารหัสความเป็นจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้

4.1 ลักษณะภูมิประเทศ

ภาพยนตร์เรื่องนี้เข้ารหัสพื้นที่ภาคใต้ในด้านที่ค่อนข้างลบ คือ มองว่าลักษณะภูมิประเทศภาคใต้ยังคงล้าหลัง และใช้มุมมองของคนนอกต่อพื้นที่ภาคใต้อย่างชัดเจน คือ

มองว่าพื้นที่ภาคใต้เหมาะแก่การเยียวยารักษาแผลใจ

4.2 สภาพสังคม

ภาพยนตร์เรื่องนี้มองสังคมภาคใต้ทั้งแง่บวก คือ มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนว่ามีความแน่นแฟ้น ใกล้ชิดต่างจากสังคมเมือง และในแง่ลบ โดยมองว่าสังคมภาคใต้ยังคงพึ่งพาตัวเองไม่ได้ และสุดท้ายมองพื้นที่ภาคใต้ผ่านมุมมองของนักท่องเที่ยวหรือคนนอกพื้นที่อย่างชัดเจน คือ มองด้านสังคมการท่องเที่ยวภาคใต้ที่ว่ากำลังเริ่มมีความเปลี่ยนแปลง สภาพสังคม เนื่องจากวัฒนธรรมตะวันตกกำลังเข้ามาในพื้นที่

4.3 คนในชุมชน

“เพื่อนสนิท” เข้ารหัสเกี่ยวกับคนในชุมชนทั้งลักษณะทางกายภาพและบุคลิกลักษณะเป็นแบบภาพสรุปเหมารวม (stereotyping) คือ คนภาคใต้มีผิวดำคล้ำ ดวงตากกลมโต และหน้าตาคมคาย ส่วนบุคลิกลักษณะ คือ มีน้ำใจ รักพวกพ้อง เปิดเผย พูดจาตรงไปตรงมา

4.4 วัฒนธรรม

ภาพยนตร์เรื่องนี้กล่าวถึงวัฒนธรรมการใช้ภาษาและวัฒนธรรมการแสดงท้องถิ่นภาคใต้อย่างมโนราห์ ซึ่งทั้งสองอย่างได้รับการตีความว่าเป็นเรื่องตลกขบขันผ่านสายตาของคนนอกพื้นที่ในการมองวัฒนธรรมภาคใต้

5. การถอดรหัสความเป็นจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้

5.1 ลักษณะภูมิประเทศ

กลุ่มตัวอย่างมีการต่อรองความหมาย (negotiated reading) และปฏิเสธความหมาย (oppositional reading) จากการเข้ารหัสเกี่ยวกับความล้าหลังของภูมิประเทศภาคใต้ โดยบอกว่าพื้นที่ภาคใต้มีความเจริญแล้ว มีเพียงแค่ส่วนน้อยที่ยังคงล้าหลัง แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างมองความเจริญด้านจิตใจมากกว่าวัตถุ ในขณะที่การเข้ารหัสว่าพื้นที่ภาคใต้เหมาะแก่การเยียวยารักษาแผลใจ กลุ่มตัวอย่างที่ทำงานด้านท่องเที่ยวยอมรับความหมาย (preferred reading) ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เหลือปฏิเสธความหมาย (oppositional reading) เพราะมองทะเลเป็นเพียงที่พักผ่อนหย่อนใจ

5.2 สภาพสังคม

กลุ่มตัวอย่างถอดรหัสความหมายหลากหลายในส่วนของ การเข้ารหัสว่าพื้นที่ภาคใต้พึ่งพาตัวเองไม่ได้ หากทว่ากลุ่มตัวอย่างก็ยังคงมีศักดิ์ศรีในการดูแลตนเองของคนในท้องถิ่นเอง ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดยอมรับความหมาย (preferred reading) ว่าคนในสังคมภาคใต้มีความใกล้ชิดกันมาก

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดต่อรองความหมาย (negotiated reading) ด้านการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก โดยยอมรับว่าพื้นที่ภาคใต้มีความเปลี่ยนแปลงเดิมมาก หากแต่กลุ่มตัวอย่างก็ยังคงอยากให้เป็นอย่างเดิมมากกว่า เพราะมองเห็นผลเสียที่จะตามมา

5.3 คนในชุมชน

กลุ่มตัวอย่างมีการต่อรองความหมาย (negotiated reading) ด้านลักษณะทางกายภาพของคนท้องถิ่นว่า ปัจจุบันมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ด้านบุคลิกลักษณะกลุ่มตัวอย่างยอมรับ (preferred reading) ว่าคนภาคใต้มีน้ำใจ และรักพวกพ้อง แต่ต่อรองความหมายที่ว่าคนภาคใต้เปิดเผย ตรงไปตรงมา ส่วนกรณีของตัวละคร “นุ้ย” นั้น กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิงปฏิเสธความหมาย (oppositional reading) ที่ว่าคนภาคใต้เป็นคนเปิดเผย เพราะกลุ่มตัวอย่างมองว่าคนภาคใต้เปิดเผยบางเรื่องแต่ไม่ใช่เรื่องความรัก ในขณะที่เพศชายมีการยอมรับความหมายดังกล่าว ส่วนตัวละคร “เตน” กลุ่มตัวอย่างมีทั้งยอมรับความหมายและปฏิเสธความหมาย

5.4 วัฒนธรรม

วัฒนธรรมแบ่งเป็น 2 มิติ คือ วัฒนธรรมด้านการใช้ภาษา และ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งด้านวัฒนธรรมการใช้ภาษา กลุ่มตัวอย่างมีทั้งยอมรับความหมายและต่อรองความหมายด้านการเลือกใช้ภาษาได้ แต่มีการต่อรองความหมายในการใช้ภาษาของตัวละครที่ยังคงใช้ภาษาไม่เหมือนคนท้องถิ่น ในขณะที่การเข้ารหัสเกี่ยวกับการแสดงมโนราห์ กลุ่มตัวอย่างมีทั้งยอมรับความหมายและปฏิเสธความหมายด้านผู้แสดงมโนราห์ ในส่วนของผู้รับชมการแสดง กลุ่มตัวอย่างมีการถอดรหัสออกมาทุกรูปแบบ จะเห็นได้ชัดว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้ประสบการณ์ในโลกความเป็นจริงที่เคยเห็นมาต่อรองและปฏิเสธความหมายว่าการรับชมที่เคยเห็นไม่ได้เป็นอย่างในภาพยนตร์

ภาพยนตร์เรื่อง “ครูแก แรงรัก แรงอาถรรพ์”

1. ภูมิหลังภาพยนตร์

“ครูแก แรงรัก แรงอาถรรพ์” ภาพยนตร์ที่สร้างจากจุดยืนของคนในพื้นที่ภาคใต้ ดัดแปลงมาจากเรื่องสั้นที่ชื่อ “ครูแก” ของมนัส จรรย์ศรีที่นำประสบการณ์จากการใช้ชีวิตในภาคใต้ 2 ปีเป็นวัตถุดิบ ที่กล่าวถึงตำนานเกี่ยวกับหนังตะลุงของเพชรบุรีผสมผสานกับหนังตะลุงภาคใต้

2. วิเคราะห์ตัวบทตามแนวคิดการเล่าเรื่องของภาพยนตร์

ภาพยนตร์เรื่องนี้ใช้เทคนิคการเล่าเรื่องย้อนกลับไปสู่อดีตโดยการถ่ายทอดตำนานความเชื่อเกี่ยวกับหนังตะลุงจากมุมมองของคนในพื้นที่ภาคใต้ คือ ตัวละคร “ครูฉาย” นายหนังตะลุงอาวุโสชาวใต้ ที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของรูปหนังตะลุง “ครูแก” ตำนานโศกนาฏกรรมความรักที่ผสมความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงหนังตะลุงให้ลูกหลานได้รับรู้ถึงความรุ่งเรืองในอดีตของวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในส่วนของความขัดแย้งแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งด้านทัศนคติในวิชาชีพและความรักของตัวละคร และมีแก่นเรื่องหลักที่แสดงถึงความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงหนังตะลุงผ่านตำนานความรักของตัวละคร

ขณะที่ตัวละครทุกตัวเป็นตัวแทนของคนภาคใต้และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนภาคใต้ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพเหมือนกัน คือ ผิวดำคล้ำ ดวงตากลมโต และหน้าตาคมคาย ด้านบุคลิกลักษณะมีความหลากหลายทั้งแสบวอกและลบ

นอกจากนี้ มีการใช้ฉากที่เป็นธรรมชาติและช่วงเวลาที่ย้อนเรื่องราวกลับไปสมัยที่หนังตะลุงได้รับความนิยมอย่างมากในภาคใต้

3. กลวิธีในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้

3.1 การวิจารณ์ให้เห็นอัตลักษณ์หลากหลายด้านของคนภาคใต้

ภาพยนตร์เรื่องนี้ใช้การวิจารณ์ให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะของคนภาคใต้และนายหนังตะลุงภาคใต้ที่ไม่ได้เป็นหนึ่งเดียว ยกตัวอย่างเช่น คนภาคใต้รักพวกพ้อง หากแต่การแสดงออกที่ต่างกัน ทำให้ภาพลักษณ์ที่ปรากฏออกมาแตกต่างกันด้วย ซึ่งทำให้มองได้ทั้งแสบวอกและลบ ภาพยนตร์ได้ตัดสินคุณค่าด้านนี้ด้วยการบอกให้เห็นว่าผู้รับชมควรเอาแบบอย่างบุคลิกลักษณะอย่างไร จึงจะทำให้ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

3.2 การกำหนดจุดยืนของผู้เล่าเรื่อง

การกำหนดจุดยืนของเจ้าของวัฒนธรรมในการถ่ายทอดเรื่องราวของตนเองทำให้อัตลักษณ์ที่ออกมามีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด

3.3 การใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบสารคดี

กลวิธีดังกล่าวทำให้เรื่องราวดูน่าเชื่อถือและคล้อยตามได้ง่าย

3.4 การใช้ภาษาถิ่นใต้

ภาษาถิ่นใต้เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของคนภาคใต้ และเป็นการใช้ภาษาในการสื่อสารตามปกติของคนภาคใต้ ไม่ได้นำมาล้อเลียนแต่อย่างใด ทำให้การประกอบสร้างมีความ

เสมือนจริงมากที่สุด

3.5 การกำหนดแก่นเรื่องหลัก

การกำหนดแก่นเรื่องที่กล่าวถึงความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของวัฒนธรรมภาคใต้ที่หล่อเลี้ยงตัวตนของคนภาคใต้ทำให้เรื่องราวมีความเสมือนจริงเช่นเดียวกัน

4. การเข้ารหัสความเป็นจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้

4.1 สภาพสังคม

“ครูแก แรงรัก แรงอาถรรพ์” มองสภาพสังคมภาคใต้ทั้งด้านบวกและลบ คือ มองว่าสังคมภาคใต้มีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ คาถาอาคมและไสยศาสตร์ผ่านศิลปะการแสดงท้องถิ่น และมองว่าสังคมภาคใต้ก็ยังคงมีความขัดแย้งกันอยู่ระหว่างคนในสังคม

4.2 คนในชุมชน

ภาพยนตร์เรื่องนี้เข้ารหัสด้านลักษณะทางกายภาพคล้ายกัน คือ คนภาคใต้มีผิวดำคล้ำ ดวงตากลมโต และหน้าตาคมคาย ส่วนบุคลิกลักษณะมีทั้งแง่บวก คือ รักใคร่รักจริง เปิดเผย ตรงไปตรงมา เด็ดเดี่ยว กล้าหาญ ไม่กลัวใคร รักพวกพ้อง สนุกสนาน เฮฮา ส่วนแง่ลบ คือ นักเลง ใช้กฎหมายเหนือกฎหมาย หัวรุนแรง หัวหมอ แต่กระนั้นภาพตัวแทนความหมายนี้ก็มีลักษณะการวิพากษ์วิจารณ์ตัวตนคนได้จากทัศนะของคนในพื้นที่เอง

4.3 วัฒนธรรม

การเข้ารหัสด้านวัฒนธรรมมี 2 มิติ คือ วัฒนธรรมด้านการใช้ภาษา และศิลปวัฒนธรรม กล่าวคือ มีนำเสนอให้เห็นการใช้ภาษาถิ่นได้ในชีวิตประจำวันของคนภาคใต้ ส่วนด้านศิลปะพื้นบ้านแบ่งเป็นหนังตะลุงและมโนราห์ที่กล่าวถึงความรู้และความเชื่อของวัฒนธรรมซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการนำเสนอเพื่อเชิดชูคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้

5. การถอดรหัสความเป็นจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้

5.1 สภาพสังคม

กลุ่มตัวอย่างมีทั้งยอมรับความหมาย (preferred reading) และต่อรองความหมาย (negotiated reading) ทั้งด้านที่กล่าวว่าสภาพสังคมมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ คาถาอาคมไสยศาสตร์ และด้านความขัดแย้งของคนในชุมชน

5.2 คนในชุมชน

กลุ่มตัวอย่างยอมรับความหมายด้านลักษณะทางกายภาพ โดยมองยุคสมัยของภาพยนตร์เป็นหลัก ส่วนด้านบุคลิกลักษณะ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดยอมรับว่าคนภาคใต้รักพวกพ้อง สนุกสนาน มีความเป็นนักเลง ในขณะที่บุคลิกลักษณะรักใคร่รักจริง เปิดเผย เด็ดเดี่ยว

กล่าวหาญ กลุ่มตัวอย่างถอดรหัสออกมาหลากหลายรูปแบบ ส่วนการเข้ารหัสความหมายที่ว่าคนภาคใต้มีลักษณะของการใช้กฎหมายมากกว่ากฎหมาย กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดต่อรองความหมายโดยมองว่าเป็นเพียงบางกลุ่มในสังคม

5.3 วัฒนธรรม

กลุ่มตัวอย่างมีการถอดรหัสออกมาทุกรูปแบบด้านการใช้ภาษา ซึ่งนักวิชาการปฏิเสธความหมายโดยให้เหตุผลว่ามีการใช้ภาษาได้ผิดเพี้ยนจากความเป็นจริง

ในขณะที่การถอดรหัสความหมายเกี่ยวกับความรู้และความเชื่อด้านศิลปะการแสดงหนังตะลุง กลุ่มตัวอย่างมีทั้งการยอมรับความหมายและต่อรองความหมาย หากทว่าไม่พบการปฏิเสธความหมาย

ส่วนการแสดงมโนราห์กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยอมรับความหมายและมีกลุ่มตัวอย่าง 1 คนที่เป็นนักวิชาการได้ปฏิเสธความหมาย เนื่องจากการใช้สื่อมโนราห์ในการจับผู้หญิงของตัวละคร มีความไม่เหมาะสมอย่างยิ่งเพราะถือเป็นการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. จากแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) ที่เป็นการตอบคำถามว่า “ฉันคือใคร” และ “ฉันเป็นใครในสายตาผู้อื่น” เป็นการกำหนดตำแหน่ง (position) ทางสังคมที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์หรือสื่อสารทั้งกับตัวเองและบุคคลอื่น ซึ่งกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์เกิดได้ทั้งจากการที่เราให้คำนิยามตนเองหรือคนอื่นให้คำนิยามตัวเรา โดยการที่เรามองตนเองกับการที่คนอื่นมองเรานั้น อาจไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกัน ด้วยเหตุนี้ การนิยามอัตลักษณ์จึงเสี่ยงไม่พ้นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มที่มีอำนาจมากกว่าหรือเป็นกลุ่มหลักในสังคม (Dominant social group) ย่อมมีโอกาสสร้างหรือผลิตวาทกรรมที่ก่อให้เกิดการนิยามอัตลักษณ์ของกลุ่มคนที่ย่อยกว่า (Subordinated social group) เป็นผลทำให้กลุ่มคนที่อยู่ชายขอบของสังคมกลายเป็นคนที่อ่อนด้อยและไร้อำนาจต่อรอง

สำหรับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ในภาพยนตร์เรื่อง “เพื่อนสนิท” และ “ครูแก็ แกร่งรัก แรงอาถรรพ์” พบว่า อัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ที่ปรากฏในภาพยนตร์ทั้งสองเรื่อง มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีการประกอบสร้างในลักษณะทวิลักษณ์ (dualism) ที่มีทั้งแง่บวกและลบ หากทว่าภาพยนตร์เรื่อง “เพื่อนสนิท” ที่ประกอบสร้างอัตลักษณ์ผ่านสายตาคนนอกพื้นที่ภาคใต้ (ascription by others) ทั้งกระบวนการผลิตภาพยนตร์ที่กำกับโดย คมกฤษ ตรีวิมล ชาว

อยุธยาโดยกำเนิด และประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้โดยการดัดแปลงมาจากหนังสือสารคดีท่องเที่ยว “กล่องไปรษณีย์สีแดง” ของอภิชาติ เพชรลีลา ที่ให้ประสบการณ์ท่องเที่ยวที่เกาะพะงัน จ.สุราษฎร์ธานีถ่ายทอดเรื่องราว อีกทั้งมุมมองในการถ่ายทอดเรื่องราวทั้งหมดในภาพยนตร์มองผ่านสายตาของคนชนชั้นกลางกรุงเทพฯ ทำให้มีการนำเสนออัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ในแง่ลบมากกว่าแง่บวก ซึ่งมีความสอดคล้องกับที่ ธงชัย วินิจจะกุล (พัฒนา กิตติอาษา, 2546, น.52-53) กล่าวไว้ว่า การนิยามอัตลักษณ์ในทางลบ (Negative identification) เป็นการนิยามหรือสร้างอัตลักษณ์โดยคนอื่นหรือกลุ่มอื่นที่เป็นคนจากภายนอกชุมชน ทั้งที่เป็นศัตรูและพันธมิตร อัตลักษณ์ในแง่นี้เป็นการพิจารณาจากมุมมองของคนภายนอก อัตลักษณ์ที่ได้จึงออกมาในทางลบเป็นส่วนใหญ่

ในขณะที่ภาพยนตร์เรื่อง “ครูแก แรงรัก แรงอาถรรพ์” ที่ประกอบสร้างอัตลักษณ์ผ่านสายตาคนในพื้นที่ภาคใต้ (self-ascription) ไม่ว่าจะเป็นการร่วมเขียนบทของบุคคลที่เป็นชาวภาคใต้โดยกำเนิดหรือมีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้ อีกทั้งบทภาพยนตร์มีการดัดแปลงจากเรื่องสั้น “ครูแก” ของมนัส จรรยงค์ ที่ใช้ประสบการณ์ในพื้นที่ภาคใต้เป็นระยะเวลา 2 ปีในการถ่ายทอดเรื่องราวความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของศิลปะการแสดงหนังตะลุง ซึ่งแม้จะนำเสนออัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้แบบทวิลักษณ์เช่นกัน แต่ส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอในแง่ของการเชิดชูคุณค่าของอัตลักษณ์ท้องถิ่นตนเอง ดังเช่นที่ ธงชัย วินิจจะกุล (พัฒนา กิตติอาษา, 2546, น. 52-53) กล่าวไว้ว่า การนิยามอัตลักษณ์ในแง่บวก (Positive identification) เป็นการนิยามอัตลักษณ์หรือให้ความหมายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์และสังคมวัฒนธรรมของตนเองโดยตนเองหรือคนภายในสังคม โดยเฉพาะปัญญาชน สื่อมวลชนและหน่วยงานของรัฐ

2. จากทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) ที่กล่าวว่า โลกที่แวดล้อมตัวบุคคลมีสองส่วน กล่าวคือ ส่วนแรกเป็นโลกทางกายภาพหรือ “โลกแห่งความเป็นจริง” (world of reality) โลกส่วนนี้จะเป็นโลกที่เราสามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง อาจเป็นได้ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว แต่ทว่าโลกแห่งความเป็นจริงเป็นโลกที่อยู่ห่างไกลที่มนุษย์จะเข้าถึงได้ และยังเป็นโลกที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนมากมาย โลกใบนี้ยังคงไม่มีความหมายของสิ่งใด ๆ เกิดขึ้น ต่อเมื่อมนุษย์ได้เรียนรู้หรือทำความเข้าใจโลกแห่งความเป็นจริงโดยผ่าน “ตัวกลาง” คือ สถาบันต่างๆ ทางสังคมที่ได้ประกอบสร้างความหมายให้แก่สิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุสิ่งของ เหตุการณ์ต่าง ๆ แม้กระทั่งความฝัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็น “ความเป็นจริง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นเป็นความเป็นจริง

ทางสังคมหรือ “โลกแห่งความหมาย” (world of meaning) โลกส่วนนี้จะเป็นโลกที่เป็นความรู้ (knowledge) ซึ่งเราได้รับมาเพียงบางส่วนจากโลกแห่งความเป็นจริง ดังนั้น โลกแห่งความหมาย - จึงเป็นโลกที่มนุษย์สามารถให้ความหมายหรือรับรู้ความหมายได้นั่นเอง

สำหรับการประกอบสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ใน ภาพยนตร์ที่จัดว่าเป็นสื่อที่มีความโดดเด่นในการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม พบว่า ภาพยนตร์เรื่อง “เพื่อนสนิท” และ “ครูแก แรงรัก แรงอาถรรพ์” ประกอบสร้างความเป็นจริง เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้แตกต่างกัน กล่าวคือ ภาพยนตร์เรื่อง “เพื่อนสนิท” ที่ประกอบ สร้างอัตลักษณ์ผ่านสายตาคนนอกพื้นที่ภาคใต้ (ascription by others) ใช้กลวิธีการสร้างความสัมพันธ์แบบขั้วตรงข้าม (binary opposition) ของฉากและตัวละครเพื่อเปรียบเทียบและ ตัดสินคุณค่า (value judgement) ว่าเมืองหลวงดูดีกว่าภาคใต้ และใช้กลวิธีการสร้างภาพสรุป เหมารวม (stereotyping) ด้านลักษณะทางกายภาพและบุคลิกลักษณะของคนภาคใต้ ในขณะที่ ภาพยนตร์เรื่อง “ครูแก แรงรัก แรงอาถรรพ์” ที่ประกอบสร้างอัตลักษณ์ผ่านสายตาคนในพื้นที่ ภาคใต้ (self-ascription) ใช้กลวิธีการวิจารณ์ตนเองเพื่อให้เห็นอัตลักษณ์หลากหลายด้านของคน ภาคใต้ รวมถึงการใช้จุดยืนของผู้เล่าเรื่องที่เป็นคนในพื้นที่ภาคใต้ ดังนั้น อาจกล่าวได้ภาพยนตร์ เรื่อง “ครูแก แรงรัก แรงอาถรรพ์” ประกอบสร้างอัตลักษณ์บนพื้นฐานความเข้าใจสังคมและ วัฒนธรรมภาคใต้ได้ดีกว่า “เพื่อนสนิท”

ข้อค้นพบที่สำคัญที่แสดงให้เห็นความแตกต่างในการประกอบสร้างความเป็นจริง เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ของภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องได้ชัดเจน คือ การถอดรหัสความหมาย ของผู้รับสารชาวใต้ ซึ่งในภาพยนตร์เรื่อง “เพื่อนสนิท” ผู้รับสารชาวใต้มีการต่อรองและปฏิเสธ ความหมายในสัดส่วนที่มากกว่าการยอมรับความหมาย ต่างจาก “ครูแก แรงรัก แรงอาถรรพ์” ที่ ประกอบสร้างอัตลักษณ์ผ่านมุมมองของคนในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งผู้รับสารชาวใต้มีการยอมรับ ความหมายและต่อรองความหมายได้มากกว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นทางด้านวัฒนธรรมการ แสดงพื้นบ้าน “หนังตะลุง” ที่กล่าวถึงความรู้และความเชื่อ ซึ่งผู้รับสารชาวใต้ไม่ได้มีการปฏิเสธ ความหมายแต่อย่างใด ในขณะที่ “เพื่อนสนิท” มีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ทั้งด้าน การใช้ภาษาและวัฒนธรรมการแสดง “มโนราห์” ในลักษณะตลกขบขันผ่านสายตาของคนนอก พื้นที่ ทำให้ผู้รับสารชาวใต้มีการถอดรหัสความหมายออกมาหลายรูปแบบ ซึ่งสามารถอธิบายได้ ว่าผู้สร้างภาพยนตร์ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ที่แตกต่างกันจะทำให้มีมุมมองต่อ พื้นที่ภาคใต้มีความแตกต่างกันด้วย การที่ผู้สร้างภาพยนตร์มีภูมิหลังหรือประสบการณ์ในการใช้ ชีวิตในพื้นที่ภาคใต้ที่ยาวนาน จะสามารถประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้บนพื้นฐานของ

ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและสะท้อนภาพอัตลักษณ์ได้ใกล้เคียงโลกแห่งความเป็นจริง (world of reality) ของผู้รับสารมากที่สุด

ข้อเสนอแนะสำหรับกระบวนการผลิตสื่อและภาพยนตร์ในอนาคต

การวิจัยเรื่อง “ภาพยนตร์ไทยกับการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้” เป็นงานวิจัยที่ศึกษาภาพยนตร์บันเทิง ที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อความสนุกสนานและช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด ทำให้กระบวนการผลิตภาพยนตร์จำเป็นต้องเร้าให้ผู้ชมติดตามอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามหากทว่าภายใต้ความบันเทิงก็มีมิติที่สะท้อนค่านิยมหรืออุดมการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมเช่นเดียวกัน ดังนั้น กระบวนการผลิตภาพยนตร์ควรจะให้ความสำคัญกับการนำเสนอเรื่องราวดังกล่าวโดยการ “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” คือ ให้ความเคารพเจ้าของวัฒนธรรมเหล่านั้น เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มคนในสังคมที่เป็นทั้งผู้รับชมภาพยนตร์ และกลุ่มคนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง “ภาพยนตร์ไทยกับการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้” เป็นการวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) และผู้รับสารชาวใต้ (audience analysis) เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ ซึ่งผู้วิจัยพบว่างานวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การศึกษาการประกอบสร้างความเป็นจริงในภาพยนตร์ในครั้งต่อไป ควรจะทำการศึกษาภาพยนตร์ประเภทอื่น ไม่ว่าจะเป็น ภาพยนตร์สารคดี ที่มีการนำเสนอเรื่องราวความรู้ หรือความจริงเป็นหลัก เพื่อที่จะได้ผลการศึกษาที่ชัดเจนมากกว่าภาพยนตร์บันเทิง
2. การศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ นอกจากจะศึกษาด้านสื่อภาพยนตร์แล้ว ยังสามารถศึกษาจากสื่อประเภทอื่น ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ หนังสือ วารสาร หรือสื่อท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อขยายการศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
3. การศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ นอกจากจะศึกษาจากตัวบทภาพยนตร์ (textual analysis) แล้ว ยังสามารถศึกษากระบวนการผลิตของภาพยนตร์ เพื่อศึกษาว่ากระบวนการผลิตภาพยนตร์มีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้ออกมาอย่างไร

4. การศึกษาการประกอบสร้างความเป็นจริงในภาพยนตร์ ควรศึกษาในมิติอื่น ไม่ว่าจะเป็น การศึกษาเกี่ยวกับคนขายขอบหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เพื่อศึกษาถึงการประกอบสร้างความเป็นจริงออกมาในรูปแบบใด เหมือนหรือแตกต่างจากงานวิจัยครั้งนี้หรือไม่ อย่างไร ซึ่งถือเป็นการขยายการศึกษาภาพยนตร์ในมิติทางวัฒนธรรมให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น